

Күш-ажыл хоойлузун хажыдып болбас

Облпотребсоюзта тузуг өргөлдөндө күш-ажылды камгалаалынын болгаш техниканын айыл чок чоруун хандырынын дүрүмнөри каржы-биле үрөп турарынын фактылары илерөөн.

Будурулге черлеринге, цехтерге болгаш мастеркалаларга бүтүл-е стабилдерин, механизирлерин, машиналарын долгангып, шимчеп турар кезектерин ылавыла талыштаары, казалаары айыл чок чорукту хандырынын дүрүмнөри айттынган турбүжө өргөлдөдү инженер-техниктиг ахмадкчылары оюн хажыдып турар. Оон харазындан өргөлдөдү объекттеринге озоондук болур чоруктар тургулаан.

Чүггө эртен чылдын бугу дүрүгүндө аана 23 ындыг таварылгалар болган, оон түнөлиниде 447 ажы-түгүнүч төлөвиринге социал-хандырылга бөддөдөдүн 21594 рубуду үндүргөн.

Тузуг өргөлдөдү начальниги эн Желтоковский, кол инженер эн Рогов олар күш-ажылды камгалаалынын болгаш техниканын айыл чок чоруун хандырынын айттырыларын че күчөргөйлөп конкак салгып келгенер. 1960 чылда өргөлдөтө күш-ажылды камгалаалынын болгаш айыл чок чорукту хандырынын техниктиг кемчелерин алыры-биле 65 муң рубуду фондуну шингөлдөргө планда көрдүнгөн, а херек кырында ол фондунан чүггө 4635 рубуду шингөлдөп алдыган. Ол хирезинде тузуг ажилдарынын фондуну өргөлдөтө 700000 рубуду артыкка чарыктаттыган, а ол артык чарыкты алуугу өскө чугула фондунан камгалаалы ап турары канчал-даа таарышпас.

Будурулге, тузуг ажилдарына чаа кирген ажилчынарда болгаш бугу ажилчынарга чылда 1—2 каттан техниканын айыл чок чоруун сагырынын дүрүмнөри танышты-

рып, сургаал кылып ужурут. Ол ажил өргөлдөтө мырынай чоруттуунга чин турар. Чижээ, датчы К. Чурарев ол организационга ам 3 чыл ажылдап келген, ол аразында чаңгыс-даа катан ындыг сургаал динлап көрбөс.

Ажилчынарынын тускай хептерин өмүдүрүнүч коойлууда айттынган үзүссаларын өргөлдөдү удуруткучтары шуут барымлаалавайн турарлар. Хөл харын тузуг ажилчынарынга 2-ай хуусада бөөри күш-ажыл хоойлууде көрдүнгөн турда, өргөлдөдү ажилчынарынга хол кантарын 5 айлар дүрүгүндө солуг берейн турар.

ССРЭ-ниң Дэли Советиниң 1956 ылдың май 26-да үндүргөн чарынын буугаар 18 хар чедир намыгып ижилериниң ажил шагып кызырар алуугу турбүжө, өргөлдөтө ол чарыкты каржы-биле хажыдып турар. Садыг баазанын чаа туудунда С. Андреев (17 харлыг), А. Андреев (15 харлыг) алышкылар ажилдап турар. Хоойлуу буугаар олар 5, шак ажилдап турган, херек кырында алуугу алуустар-биле бир демей—7 пак ажилдап турарлар. Бо ышкаш инженериниң дыка хөйну маана киноруп болур.

Күш-ажылды хоойлузунга дүшкөс хөй хажышкынарынын ында метком (даргазы Степанова) херекке албайн турары окта шын эвес.

Улетурут будурулгелерге, тузуг, транспорт организациаларында күш-ажылдын камгалаалынын болгаш техниканын айыл чок чоруун хандырынын дүрүмнөри шыгыны сагырынын боттандырылар болгаш күш-ажыл хоойлузун хажыдып чоруктар-биле эштеп чок демелесири инженер-техниктиг ахмадкчыларынын, будурулгелерге партия, профсоюз, комсомол организациаларынын чугула соругазы.

С. ШАЛЧИМА.

ООРЖАК ГАНЯНЫҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Сут-Хөл районун «Алдан-Мадыр» колхозунда комсомолчу Ганяны алып колхозчулар эки балыр. Төрөөн колхозунун экономикасын хөжүдөргөш үргүлчү сагыш салып, комсомолчуларын болгаш аныктарын бир-ле ажылга ол организастан чорутуу.

Ганя колхозта кукуруза эвөнөзу-нун ажилын үш чылда улаштыр удурутуп, эн үнелиг ол культуранын бедик жүжүдүн чыл бүтүлө алыры хандырган. Эвөнө бургуңу чылын га бүтүрүлгөн 300, а эртен чылыны—310 центнер вогаан массаны ашкыра алган.

— Кукурузаның бедик дүждүн алыры чүтүлдүт күш-ажылдан ха-наажыр—деп ол чугаалап турар. 20 хире комсомолчулардан болгаш аныктардан тургустунган оон эвөнөзу чеди чылды үшкү чылынын планын чугаалажып көргөн болгаш өдөк белеткен, сөөртүр ажылды амдыгаштан агелеп чорула бергенер. Эвөнө оон-биле чергелештир школга олаар ыш белеткен бөөри-биле Чырмакыда улуг ажылды база чорудуп турар. Оон кежигүнери баштайгы каш хонукта бери 150 кубо-

метр топкак ышты зап тургускан. Ооржак Ганя хөй-нигитиниң ажилдынга база иленкейлиг киржин турар. Ол партия организацыйанын агитатору. Аныктарын болгаш колхозчуларын ортууга бөсөдөр-дөрүн, солун номчулганын доктамак чорудуп келген.

Аныктарын бот-тымынгыр уруу чүүзү бөлүмүнүч ойнакчы Ганя концерттерге солун ырларын, танец-песняларын кууестипшаан, көрүчү-дерин сонугургалып үргүлчү хандышшып турар.

Будуруңу политктиг билдиреиш депилеи бедилер дөш ол чыл бүтүлө кызымак ажилдап келген. Эртен чылын агар политика бөлүмүнө өрөөнип турган болса, ам СЭКП төптүгү өрөөнүр бөлүмүнө шылкыган. Ганя область солунарын чагыдып алган, «Шынык», «Тувинская правда», «Тываның аныктарын» хуң бурү номчуп, будуруңу агитация ажилында оланы ажылдап турар. Комсомолчу Ганя бодун комсомол-дан партияны хурууелениче шилчиринге үргүлчү белеткен чөраанын оон практиктиг ажилынын үстүнө эки чижектери тодургай херечилеэн. Бодуруңу эвөс сорулганын боттанды-

рып, партия кежигүнуңуң кандидаттыгы 1959 чылда ол кирип алган. Партияны хурууелениче ол кирип алган, бодунуң ажилында бү жөншкенин каш дакпыр улгатырган, партияны даалгаларын хажык чокка кууестип келген.

СЭКП Сут-Хөл райкомунун бөрөзү Ооржак Ганяны колхоз будуруңу-еинге кызымакчалып, хөй-нигитини ажилында чүтүлдүүн өрөөнип көр-гөш, ону партияның кежигүнуңе чагыш үн-биле хуулоп алган.

Ленинни Коммунисттиг партияның кежигүну деп белик атты быжык казалаарына Ооржак Ганя бөзүр-кен.

Колхозтун мурунунга харымлаан үчүстөгү ажилын улам экиждер күрөөдүн ол база илерейлөөн.

— Бодуруңуңу кукуруза үчүстөгүстү кемшчидер ажилды мари 1-ге чедир дооскан, чеди чылды үшкү чылында га бүтүрүлгөн 350 центнер эвөнө эвөс вогаан массаны өстүрени эвөнөчүлүр бистер шийтирлеп алган бис—деп, ол чугаалап турар.

Н. ЧЫРТАКПАН.

Оларны тып алыры берге

— Чараштыр бижирге болгаш төрөөн дыла херелгөр шавышкы шугумнугу кыдырааштардан тыптырып алынар деп башкымыс биске чугаалады, алай. Ындыг кыдырааштардан мезгө тып берип жөрүңөргө, авай—деп, бириг классчы олгу авазында чугаалаан.

— Ат чүвө-лар аз, оглум. Ам кайны тып аар улус бөөр бис. Ындыг кыдырааш бистин бо район төрөөнүң салгыларында чок болгай. Ачап даарта колхозтар кезип сургакчылап чорут. Оон чагымын көрөөн деп, авазы олгу оозурудагы каан.

Каш хонганда адазы колхозтарга сургакчылап чораш чедип келген. Ындыг кыдырааштар колхозтар тыптеринде салгыларда черле чок тур, бо мындыг шугумнугу кыдырааштар салып алдым—дөш авазы олгуна дөрт шугумнугу кыдырааштар көргүскөн. Олар олгуна таарышпас болган.

— Ам канчаар Кызыл баар улустардан чагып көөр бөөр-дир мен ийни, олгу—деп, адазы миччаар алап каан.

Шавышкы шугумнугу кыдыраашты олар Сут-Хөл районун төвүндө болгаш колхозтарда магазиндерден

дөлдөш тыпшааннар. Ол ышкаш Сут-Хөлдуңу магазиндеринде ийги класска сан номун, 4 классчы «Төрөөн чогаал» деп номчула номун, база эге класстарын өрөөнчиринин бижиттерин демир үжүк баштарын тып алыры берге. Бо үстүнө «Лөдөлгө номнарын болгаш эге класс-тарга херелгөр шавышкы шугумнугу кыдыраашты, демир үжүк баштарын, ада-илер Кызылдан чагытырып ап турар азарган.

Сут-Хөл районун даргазы эн Дороев бо чугула херелеттинип турар чүдүдүрени район магазиндеринде чөгүн билди ирги бе? Х. МОНГУШ.

ЧАА, 1961 ЧЫЛДА Академик А. Н. Бакулев

Академик А. Н. Бакулев — бисте кезип эмгөшкенини чоргаары. Ол 22 чыл бурдуглар бир-ле дугаар ада-чуртун эмгөшкенинде чүрөк организацон (полок герда) кезип эмгөшкенини хырган. Чоокта чаа үк эртемниң чедер хар харлаанын холбаштыр ССРЭ-ниң Дэли Советиниң Президиуму аана «Социалисттиг Күш-ажылды Мадыр» атты тымысқан.

Назы-хары улгакан болза-даа академик Бакулев могак чок ажилдап турар. Эртен талазы-биле оон бодунуң удурут турары херек иштиңиң азыгыларын кезип эмгөшкениниң статистикунга аана ужуражы бердиас.

— Чаа чылда чүвө чугаала деп бе?—деп эртемден бистен катан айттырды. — Ынчалза-даа эрте берген чыл дугайында каш сөс баштай чугаалакчылар-дыр. Кезер эмчилер бистерге, бугу совет улус-биле бир демей, ол чыл кочугу үр-түңөлдөп болган. Бир эвө ийи-үш чыл бурдугар, чижээлээрге, чүрөк кезип эмгөшкенини чүггө найысмалады эмгөк албан черлеринге черле ховар кылып турган болза, ам ону бистин чүртүн хөй-хөй хоорайларында амгылап турар.

Бистин институт база бодунуң ажил-чорудулганын улам калбартып турар. Мында амгылап чүрөк ажилдап турар кезип эмгөшкенини шингээдип алдыган. Ындыг кезип эмгөшкенини (колхозунда төрттүңүндөден че чүрөк орназы-биле кычылдап чоруур урууларын) кылмак чүрөктерини кылып тургып кылар.

АЙТЫРЫГ: Чаа чылда кандыг айтырыллар талазы-биле ажилдаар силер?

— ХАРЫЫ: Коронарын көчүчү чүрөк аары дөш ышкаш ындыг аар азыгыны канчаар кезип эмгөш болурун талазы-биле ажилдап турар кижиги мен. Оон кай микораттыг инфарктарын кезип эмгөш талазы-биле база ажилдап турар мен.

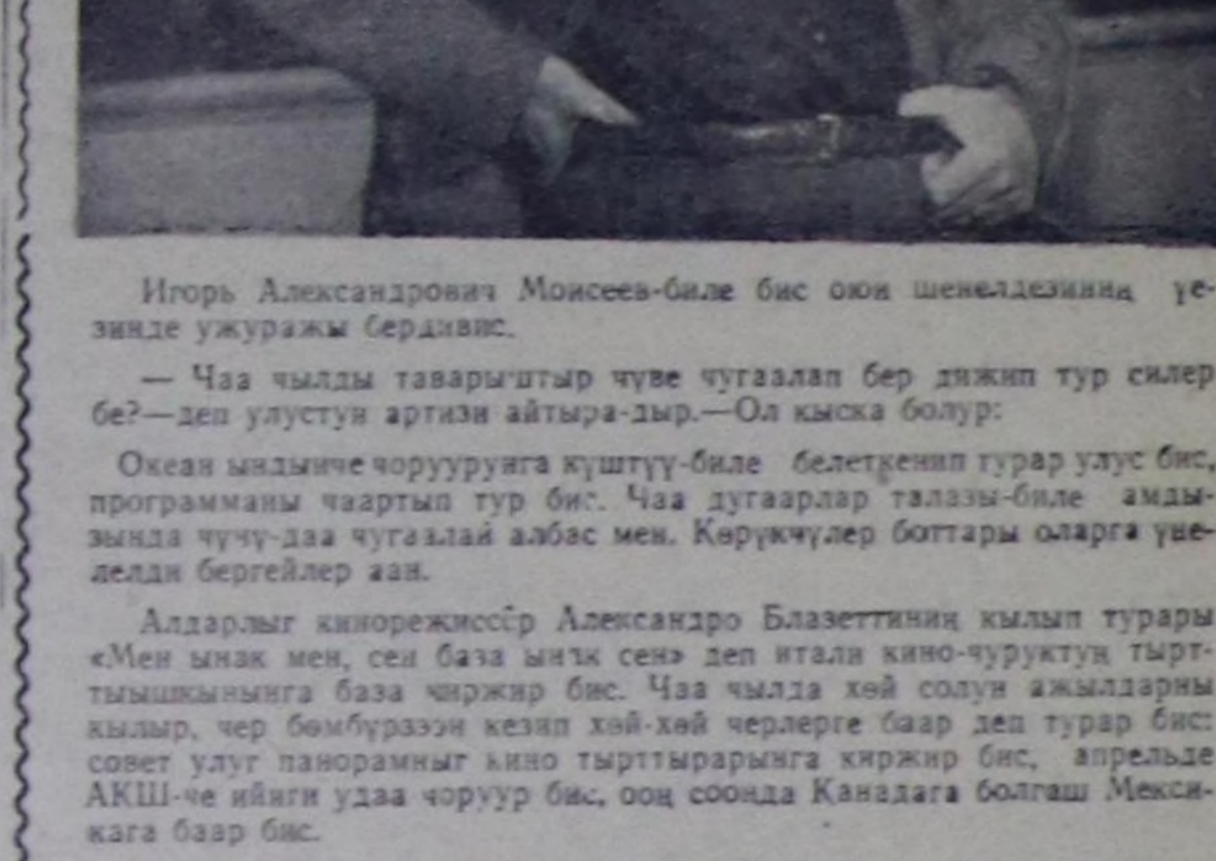
— Чүрөк болгаш дамырлап азыгыларын кычылдап чоруур кижилерге кезип эмгөш талазы биле чаа аргаларын тывар дөш шинчыл ажилдарын чаа чылда уламчылаар мен—деп академик Бакулев уламчылап чугаалаан.

Түнөлинде эртемденниң чугааламы болза:

— Чаа чыл чаа-чаа улуг перспективаларын амыдып турар. Кандыг камгалаалынын айттырыларын партияны болгаш чактык хажгачык удуу-биле салышты салып турары бистин моон соңгарымы ажилымыска чедижкинерик код үндөс дөш ол болур.

СЭТА-ык фотоархивизм.

ССРЭ-ниң улустун артизи И. А. Моисеев

Игорь Александрович Моисеев-биле бис оюн шенгелдендиң үе-зинде ужуражы бердиас.

— Чаа чылда таварыштыр чүвө чугаалап бир дижип тур силер бе?—деп улустун артизи айттырды.—Ол кыска болур.

Океан мылчыне чорурунуга күштүгү-биле белеткенип турар улус бис, программаны чарыттыр бис. Чаа дугаарлар талазы-биле ама-мында чүчү-даа чугаала албас мен. Көрүчүлдер боттары олгары үе-ледип бергейлер аас.

Алардыг кинорежиссер Александр Блазеттиничи кылып турары «Мен ышак мен, сен база ышак сен» деп итали кино-чуркуну тыртышкыныга база чиржир бис. Чаа чылда хөй солун ажилдарын кылып, чер бөрүлүүзү кезип хөй-хөй черлерге бээр деп турар бис: совет улуг панорамын кино тыртырыларын кырып бис, апрельде АКШ-ке ийги удаа чоруур бис, оон соонда Канадага болгаш Мексикага бээр бис.

Улустарың бот-боттарын билчиринге болгаш тайбыйның херөөнө культура талазы-биле аргажышыкынар кылды. Кайы кире улуг ужуру-дузалыг болуп турарын херек кырында будуруңу бис. 1958 чылда АКШ-ка чоруп чоругу бистин аманжанын чоруткенер. Ынчаларга Катгышкан Шилдигарын амыла бистин коллективизмниң ийгили-биле чарык малакы километр орукту эртин, августта 28 чуртарынга чораш болгай. Моңу холбаштыр бистин аманжанын Арга чедир орукту шаг-ла эртен болгаш амык үеде Черже дадыр эеп кел чыдар деп баштакчылдып турар чүвө болгай.

Черге чаа чыл дөш, өмүктөр! СЭТА-ык фотоархивизм.

СЛЕСАРЬ Д. КНЯЗЕВ

— Нарыны-биле, хыска хуусада септезе чогуур машиналарын септөөрүнө бир-ле дугаарында слесарь Князевти чорулар бис, машина моторуну беш салаазы ышкыш билер апарган кижиги чүвө—деп Шагалан-Арыг АТК-ынын слесари эн Князевтиң дугайын бригадир эн Дербетьев чугаалады.

Ол черле шын, Князевти чүггө слесарылар бригадасы эвөс, харын АТК-ның бугу коллективин билер. Оон септөө машиналарын үргүлчү эки шынарлыг болуп турарында, ол машиналарын эн ышак болгаш кырыскалгагып даалгаларга чорудуп турар. Эн Князев коммунисттиг күш-ажылдын шалыччы деп атты чедип алып дөш ажилдап, чурттап, өрөөнип турар.

Чурукта: слесарь Д. Князев машина моторунун поршнян элпөтү түр. Фотогу А. АИРИНИ.

Шүгүмчүлелдиг саналдарны боттандыраар

Барыын-Хемчик районун колхозтарында болгаш үлетир будурулгелеринде херөөжериниң 13 чөвүлелдериниң өмчөт-сонгудалыг хуралдары чеди чылдың ийги чылды да муракчыларын чедижкинерин түнөп көргөн.

Эртен чылын районун 8 саарчылары илентен-ле ортумал-биле 1300—1700 кг чедир сут сагган. Ылагыла «Большеник» колхозта Матпаадка «Кызыл тарачында» — Бөрүмаа, «Барлык» совхозта Хажыт ышкыш өске-да саанычтарын колхозчу херөөжерлер удуу-биле мактап турганнар.

«ВЛКСМ 30 чылы», «Совет Тываның 5 чылы» колхозтарынын муракчы тудугулары Салбайтыр, Аракча, Айыр, Хажытпаа, Намчал олар ажил планын үргүлчү 130—150 хуу күтүдөп келгенер. Садыг шугумунда, урууларын, калык камгалаалынын албан черлеринде дыка хөй муракчыларын аттары хуралдарга демелеттинген. Анык салгалчыларын коммунисттиг өзүга кижилер дөш, чүтүлдүт ажиллап турар Ан-Довурак 8 чыл школанында аш Сосенмаа, Кызыл-Махалык ортумал школа эш Ребянина олгарта болгаш өске-даа башкыларга өөрүч четтиргенин херөөжер илер илергейлеп турганнар.

Өмчөт-сонгудалыг хуралдары илентиле 130 ажыг херөөжернер боттарың саналдарын бербишаан, ажил-агынын, колхоз будурулгенин түс-түс үчүстөтүренин ажилдарында херөөжериниң күш-ажылың чүтүлдөп көрбөй турар чам-

дөөнөр. Моон сонгаар пособие акшазын чүггө илерге бөөр чурумну барымаалаарын Шенкар болгаш Аксы-Барлык көдө Советтер даргалары энтер Демур-оол биле Биче-оолга олар санадзыннар.

СЭКП обкомунун V пленумунун доктаалын күтүдөр талазы-биле амыл ам-да чепес чоруттунган. «Совет Тываның 5 чылы» колхозта 90 ажыг, «Кызыл тарачында» 80 ажыг колхозчу өргөлөр кидис илгерде ам-да чурттайшпаан, ол-ла колхозтарда тудугун шынары чепес, дык хөй бажынар шугуртурлаттырмаан, шалгалы будуттузмаан, сонгалары чымгалыттырмаан. Крышам, кладовказы, печказы чок бажынар белин бар болуп турар.

«Большеник» колхоз бажыны иштиңиң эт-херекселерин бодунун чазаныла мастеркалынга белеткеш, колхозчуларга садырын каала-биле практикалап чоруда берген. Ам Игилалк стурүнчү чурткачылар боттарың бажынарын стол, санды, шифа чегелиг өске-даа нарын херекселер-биле дерип ап турарлар. Үстүнде ышкыш кемчиги ап чоруда-рын районун өске колхозтарынын баштаар черлери, «Барлык» совхозтун дирекцияны амылгаа чедир болгайын турарын херөөжер чон шынгы шугумчүлөп. «Барлык» совхозтун дирекцияны, ында партия организацондары (секретари турган эш Биче-оол) херөөжер кадрларын өстүр-

организацикы, ажил-агыны өштерин удурут ажилдарге депшилер кемчелерин албай келген. Көдө ажил-агынын ол улуг будурулгенин түс-түс салбыраларында бригадирлерин, үчөтчиктерин аразында чагыс-даа херөөжер кижиги чөс.

Шериг албаныларын өг-бүлелерин херөөжер эөөри ажил дилээрге, оларын тоочка чок көөр чорук эш Дүгерге турган. Чижээ, Совет Армиянын хурууеленинде турар М. Калдынның өөңү херөөжер эвэн И. Баныл-оолдун ажил дугайында дилезн үр үеде сонгаарладып келген.

Нигитниң будурулгенине херөөжериниң иленкейлиг киржиринге саарыччалыг байдаллар чамдык колхозтарда ам-да тургустунмаан, ылагыла «Кызыл тарачында» урууларын аслам-да, божугла бажыны-даа амылгаа чедир чок болуп турар.

Районда херөөжернер чөвүлелдерин ажилында үстүнде ышкыш өске-даа чепестерин, дарыг чайла-лып, оларын ажилында удурутла-ны чогутт негелдениңе чедир бедилеринче кичөгөйлөп күнөштерини колхозтарда, будурулгелерге партия организацондарыга херөөжернер сүмелөөнер.

С. ЯМБИЛЬ,

СЭКП Барыын-Хемчик районунун херөөжернер ортуунга ажил чорудар кыдыраашты өргөлөкчи.

С. СЫРАТ-ООЛ.

РЕВИЗИЯ КОМИССИЯЗЫ АЖЫЛДАСТААН

Сут-Хөл районун «Алдан-Мадыр» колхозунда 5 кижиги составтыг ревизия комиссиязы 1960 чылдын дүрүгүндө бодунуң хууелелиг ажилын чоруттаан. Көдө ажил-агы артелиниң Уставынын негелелерин буугаар колхозтук бригадаларыга, фермаларыга болгаш өске-даа үчүстөтүрениге ай санында азы квартал бүтүгүндө хыналады кылып ужурул турда, ревизия комиссиязынын даргазы эн М. Луузац ажил чоруттаан.

Ревизия комиссиязынын хыналады-биле чөгүтүр үезинде акт тургускап, баштаар черге кияер ужурул чепестер колхозта чок эвес. Чижээ, мыймыг бөдө малдан 70, чылгыдан 24 баш маа тудуан. Оон чылды-гаанын илеретпейн, херек кырында чок малды бар кылдыр санап турары шын эвес. Колхозтун сан-хөтөөнүге, үчөт, өчүлдүңа ревизия комиссиязынын хыналады негеттинип турар. Ынамылда чепестер кестеп келерге хыналда чорудар эвөс, харын баш удуур кемчег ап, ажилды экиждеринге ревизия комиссиязы дуза чедирер ужурул.

К. ДАДАР-ООЛ.

